

Hazai és nemzetközi statisztikai bibliográfiák

LENCSESÉS Ákos

A statisztikai adatok iránti igény minden nap megjelenik a tájékoztató könyvtáros munkájában. A szakdolgozatok, tanulmányok nagy része elképzeltetlen adatok, számszerűsített tények nélkül. Bármilyen területen dolgozzon is a könyvtáros, a tájékoztató kérdések között biztosan találkozik olyannal, mely egy-egy konkrét statisztikai adatra irányul.

Az elemi statisztikák egy része megtalálható a mindenkori hazai és nemzetközi statisztikai évkönyvekben, a részletesebb adatokért a szakágazati évkönyvekhez lehet fordulni. Azonban az emberiség által termelt adatoknak mégis csak egy rendkívül kis hányada található meg ezekben a kiadványokban. A statisztikák egy részét rejtve publikálták egy-egy kötetben, tanulmányon belül, másik része soha nem került publikálásra, azonban nyilvánosan hozzáférhető a megfelelő intézményen keresztül.

Az olvasói igények jobb kielégítése végett célszerű olyan segédeszközöket adni a tájékoztató könyvtáros kezébe, amelyek segítségével hatékonyabban, gyorsabban képes megtalálni az egyes statisztikák forrásait, hozzáférhetőségét.

Idealisztikus volna olyan átfogó bibliográfiáról álmodni, mely tematikusan közölné a könyv- és folyóirattermésben rejtve található statisztikákat. Az alábbiakban azt szeretnénk megmutatni, hogy a hazai és nemzetközi statisztikai bibliográfiák milyen eredményeket tudnak felmutatni, és melyek azok a célok, melyek elérhetőnek tűnnek, azonban egyelőre még váratnak magukra. Nem foglalkozunk a statisztikai irodalom repertóriumával, melyek jól lefedik a fontosabb folyóiratokban található anyagot.

Mielőtt a témáról beszélénk, először érdemes tisztázni azt, hogy mit értünk statisztikai bibliográfia alatt. Egy ilyen gyűjtemény statisztikai források adatait tartalmazza, témáját tekintve pedig két fő típusát különböztetjük meg. A két típus általában keverten jelentkezik, inkább csak hangsúlyeltolódásokról lehet beszélni, azonban létezik mindegyikre „vegyiszta” példa is. Ez a két csoport a

- ⊙ statisztikai források bibliográfiája, ill. a
- ⊙ matematikai statisztika, ill. statisztikai módszertan bibliográfiája.

Statisztikai források alatt olyan bibliográfiákat értünk, melyek az egyes statisztikákat tartalmazó forrásokat sorolják fel különböző csoportosításokban. A második kategória a matematika egyik ága, a matematikai statisztika bibliográfiáit foglalja magába. A két kategória mellett léteznek egyes témákhoz, személyekhez kötődő statisztikai bibliográfiák is.

A két kategória irodalma rendszerint együtt jelentkezik, ennek illusztrálására elegendő megnézni a statisztikai folyóiratokat. Ezek általában egyszerre tartalmazznak szigorúan matematikai és szigorúan egyes statisztikákat közlő és elemző tanulmányokat; inkább csak az egyes folyóiratok profiljáról lehet beszélni. Ezzel együtt lehet példát találni szigorúan matematikai statisztikáról szóló bibliográfiára, és szigorúan statisztikai adatok forrását közlő összeállításokra is.

Sokan írtak már az internetes keresőprogramok szerepéről a tájékoztató munkában. A statisztikák kereshetőségét nehezíti az, hogy az oldalak alján nagy gyakorisággal ott található a *statistics* szó, amely azonban a keresés szempontjából irreleváns. Az internet bizonyos mértékig torzítja a valós nyelvhasználatot, ami a keresés hatékonyságának rovására megy.

Egy kiragadott példa: a mindennapos nyelvhasználat során a *drug* szó a 2000., a *statistics* pedig kb. a 3000. leggyakrabban használt szavunk. Mégis egy internetes kereső alapján a *drug* szóra 378 millió, a *statistics*-re 503 millió találatot kapunk¹, vagyis a tényleges gyakoriság helyett egy torzulással jelentkező lista lesz az eredmény. Valószínűleg ez nem annak köszönhető, hogy az internet közönsége jobban érdeklődne a statisztikák, mint a gyógyszerek és kábítószerek iránt, hanem az oldalakon megjelenő, a szöveghez szervesen nem kapcsolódó szavak okozzák az eltérést.

Külföldi statisztikai bibliográfiák

Egy tanulmány keretein belül nem lehet teljes képet adni a külföldi statisztikai bibliográfiák rendszeréről. A továbbiakban három olyan pél-

dáról lesz szó, melyek elméleti vagy gyakorlati szempontból fontosak a téma vizsgálatához, és melyekből tapasztalatokat lehet leszárnani a hazai bibliográfiák összeállításához.

Index to statistics and probability

A statisztikai bibliográfiák terén az első jelentős külföldi kezdeményezések egyike volt *John W. Tukey* munkája. Munkatársaival 1973-ban jelentették meg monumentális öt kötetes összeállításukat *Index to statistics and probability* címmel². Ez a kiadvány a matematikai statisztikáról és annak alkalmazásáról szóló cikkek bibliográfiáját tartalmazza olyan teljességgel, mely azóta is példaértékű a statisztikai bibliográfiák terén.

Tukey elsősorban statisztikusként és matematikusként tevékenykedett. A negyvenes években Neumann Jánossal dolgozott együtt, ő alkotta meg a *bit* kifejezést, amely azóta széles körben elterjedt és átment a köztudatba. Munkásságának mintegy mellékterméke volt az a négy kötet, amelyre bármelyik bibliográfus büszke lehetne. Az öt méltató írások legfeljebb egy-egy bekezdésben említik bibliográfusi tevékenységét.

Népszerűségét jól illusztrálja, hogy a kilencvenes években, aktív kutatói pályáján túl, őt kérték fel arra, hogy matematikailag vizsgálja ki azt az Egyesült Államokban nagy visszhangot kiváltó állítást, hogy New Jersey államban az afroamerikaikat nagyobb eséllyel ítélik halálra, mint a fehér bűrszínűeket. (A vizsgálatok nem mutattak ki korrelációt, de nem is zárták ki teljesen.)

Az *Index to statistics and probability* öt kötete a következő felosztás szerint jelent meg: (A kötet-számozás azért nem az 1. kötetel indul, mert a *The Information Access Series* keretében jelent meg az öt kötet.)

- 2 Citation Index
- 3-4 Permuted Titles
- 5 Locations and Authors
- 6 Permuted Index to Minimum Abbreviations

Tukey munkája a szerző, cím és folyóiratcím

kereshetősége mellett tartalmaz egy idézettségi mutatót is a statisztika területén. Ez az idézettségi mutató a statisztikai tanulmányok statisztikai és határterületi folyóiratokban történő idézettségét jelöli, tehát ténylegesen a szakmán belüli elismertséget, használhatóságot mutatja az egyes cikkek esetén. A korabeli *Science Citation Index*szel (SCI) ellentétben tartalmazza a referáló folyóiratok anyagát is.

A következőkben bemutatunk egy példát a Tukey-féle idézettségi mutatók használatára. A korabeli technika mellett ez még jóval nehezebben használható összeállítás volt, mint a ma használatban lévő idézettségi mutatók. Tukey minden egyes folyóirathoz egy négyjegyű kódot rendel, melyet egy egyszerű algoritmus segítségével generál a folyóirat címéből. Például a *Journal of the Royal Statistical Society Series A* kódja JRSA. E folyóirat 1950-ben megjelent 113. évfolyamában megtalálható P. G. Gray és T. Crolett cikke *Sampling for the Social Survey* címmel.

P. G. Gray – T. Crolett: Sampling for the Social Survey. In: Royal Statistical Society Series A. Vol. 113. No. 2. p. 150–199.

Ezt a cikket a Tukey-féle mutatóban a következő kód alatt találjuk: 113 JRSA 1950, ami azt jelenti, hogy a 113. évfolyama a *Journal of the Royal Statistical Society Series A* folyóiratnak, 1950-ben. (Az évszám valójában csak ellenőrzés céljából szerepel.)

Minden oszlop legelső sorában található egy hasonló felépítésű kód, ami azt jelzi, hogy az adott oszlopban melyik folyóirat mely számának cikkei szerepelnek.

A 113 JRSA 1950 oszlopon belül már meg kell keresnünk a 150 TO 199 GRY sort, ami az általunk keresett cikket jelzi. A 150 TO 199 az oldalszámra utal, a GRY pedig az első szerző nevéből generált háromjegyű ellenőrző kód. A második sor szintén ellenőrzésre szolgál, a cikk címének egyes betűit és további információkat tartalmaz. Az utána következő sorok a cikk idézettségét mutatják a következőképpen:

		150	TO	199	GRY	
X	2	CIT	IND	SSSY		6
	51	MCY	5	ASTN	I	20
	51	MSR	33	BIIS		K188
	51	BCD	13	JRSB		208
	52	WLS	1	ASTX		275
	53	SEN	5	BCSA		RASV
	53	UTG	15	BOIS	I	1
A	54	GRY	3	ASTX		19
	54	UTG	34	BIIS	J	301
	55	MSR	50	JASA		1195
	56	ECC	8	JIAS		14
	58	ZEF	121	JRSA		365
A	63	CRT	13	STTN		5
	64	EMT	13	ASTX		146
	66	KMY	15	ASTX		SEFE

A sorok felépítése megegyezik az első sor felépítésével, vagyis a kiadás éve, a szerző és a folyóirat kódja, valamint a hivatkozó cikk oldalszámjai találhatóak meg benne, és esetleges további ellenőrző kódok. Az egyes sorokat egy-egy betű előzheti meg, ezek a további megjegyzések rövidítései, pl. A – azonosság az idézett és a hivatkozó cikk szerzői között, J – a cikk fordítása, H – az eredeti cikkhez tartozó helyesbítés.

Hasonlóan kell eljárni bármely általunk keresett tanulmány idézettségi mutatóinak vizsgálatához. Egy-egy szerző teljes idézettségét a névmutatóból kiválogatott tanulmányok ellenőrzésével tudjuk összeállítani.

Tukey munkáját nem frissítették azóta, így hatékonyan már csak történeti statisztikák, ill. a módszertanok kialakulását célzó vizsgálatok esetén alkalmazható. Az idézettségi mutató tovább követhető az SCI-ben, azonban statisztikai szempontból valamelyest szegényebben és nem a témára fókuszáltnak.

A Tukey-index legfontosabb tanulsága az, hogy a korban már létező SCI mellett volt igény és kapacitás egy kifejezetten statisztikai munkákra koncentrálni idézetségi mutató összeállítására, amelyben a cikkek statisztikai munkákban történő idézetségeit lehetett nyomon követni.

Tukey öt kötetes munkája olyan magas mércét állított fel a jövő statisztikai irodalommal foglalkozó bibliográfusai számára, amit azóta sem sikerült felülmúlni. Az *Index to statistics and probability* kiadása után mindössze három évvel jelent meg a *Current Index to Statistics* első kiadása, melynek tárgyéve 1975 volt.

Current Index to Statistics

A *Current Index to Statistics*³ (CIS) az American Statistical Association és az Institute of Mathematical Statistics kiadásában 1976-ban jelent meg először, és azóta is minden évben kiadásra kerül. A CIS szerkesztői tudatosan vállalják, hogy egyaránt figyelik a tisztán matematikai és módszertani tanulmányokat.

A CIS a címszavak KWIC permutálása mellett egyes tárgyszavakat is felvesz a listába, vagyis a legfontosabb tanulmányokat akkor is megtaláljuk egy adott tárgyszóra keresve, ha a kifejezés nem szerepel a tanulmány címében. Ez nem olyan teljes, mint a tételek tárgyszavazása, azonban mégis hasznos segítség, és a legfontosabb tanulmányoknál így is több szempontú visszakereshetőséget biztosít. Elsősorban akkor alkalmazzák a szerkesztők ezt a technikát, ha a cikk címe és tartalma nem fedi egymást.

Az évek során a tudományterület és a lehetőségek bővülésével a statisztikai szakirodalomnak egyre szélesebb skáláját fogta át. Az első kötet 160 folyóiratból 3000 cikk adatait foglalta magában. 1993-ban már 125 folyóirat teljes és további 300 folyóirat válogatott tartalomjegyzéke szerepelt az összeállításban. Napjainkban már 160 folyóirat teljes, 1200 folyóirat válogatott tartalomjegyzéke mellett mintegy 11 000 monográfia is található a bibliográfiában.

A CIS az interneten is elérhető a <http://www.statindex.org/> oldalon. Az adatbázis 2000 elő-

tti tartalma mindenki számára ingyenesen hozzáférhető. A frissebb évek bibliográfiáját csak előfizetők tekinthetik meg. A CIS legnagyobb előnyei közé tartozik, hogy a határterületek folyóirataiból kiválogatja a statisztikai témájú cikkeket, hátránya azonban, hogy referátumokat nem közöl a tanulmányokhoz, tartalmukról kizárólag a címük alapján lehet tájékozódni.

A CIS számára az internetes felület kiváló lehetőséget kínál arra, hogy a korábbi kötetalapú kiadások legnagyobb gyengeségét orvosolja. Amennyiben az egy-egy címszóhoz vagy szerzőhöz tartozó teljes irodalomra szükség van, akkor korábban akár húsz év köteteit is végig kellett nézni. Egy ilyen keresést a mai technikai lehetőségek mellett gyorsan és egyszerűen lehet elvégezni a CIS elektronikus felületén.

Összehasonlító elemzések azt mutatják, hogy a Web of Science és a Mathematical Reviews sem képes a CIS statisztikai szempontú visszakereshetőségét produkálni, ami nagyban köszönhető annak, hogy a CIS a statisztikai témájú irodalmat a határterületek folyóirataiból is válogatja.

A CIS adatait visszamenőlegesen feldolgozták a Tukey-index tárgyévéig. A statisztikai irodalom nemzetközi bibliográfiája tehát folyamatos, azonban a Tukey-index és a CIS lényegesen eltérő visszakereshetőséget biztosít a felhasználók számára.

Statistics Sources

A Gale Group 1977 óta évente jelenteti meg a *Statistics Sources*⁴ c. kiadványt. Az eddigiektől eltérően a Statistics Sources nem kiadványok bibliográfiai adatait tartalmazza, hanem a címszavakhoz kapcsolódóan azt mutatja meg, hogy melyik kiadványban lehet utánanézni az egyes statisztikáknak. Az általános fogalmak (GDP, Housing stb.) mellett az egyes országokon belül is többféle választási lehetőség áll rendelkezésre (Hungary Unemployment, Hungary Natural Gas stb.) A kiadvány jelenleg 30 000 szócikket és 150 000 tételt tartalmaz 1700 forrásmű alapján.

A címszavak úgy kerültek kialakításra, hogy

az egyes országok adatai könnyen kereshetők legyenek. Ez a többi ország adatai mellett azért előnyös, mert képet alkothatunk arról, hogy nemzetközi szakemberek milyen forrásokból tájékozódnak hazánk különböző statisztikáiról. Legnagyobb hiányossága a *Statistics Sources*-nak, hogy nem közli az országok saját kiadású statisztikai forrásait; még akkor sem, ha azok nem csak a nemzeti nyelven jelennek meg. A kiadvány tehát elsősorban a nemzetközi évkönyvekre összpontosít, azok profiljáról és adatsportjairól kiváló áttekintést nyújt, és figyelembe veszi a nyomtatott és elektronikus forrásokat egyaránt. Egyes esetekben azt is megadja, hogy melyik szervezethez lehet fordulni egy bizonyos adat esetén, ami olyan esetben lehet hasznos, ha az évkönyvekben közölnél finomabb bontást szeretnénk, vagy még nem publikált adatokhoz szeretnénk hozzájutni. Ehhez a gyakorlathoz hasonlóan Magyarországon is alkalmaz a KSH: a honlapján található szakértői lista segítségével lehet a megfelelő személlyel felvenni a kapcsolatot, ha nem publikált statisztikára van igény. A címszavak mellett a *Statistics Sources* minden kötete tartalmaz még további fontos kiegészítéseket: az egyes statisztikai hivatalok és nemzetközi szervezetek elérhetőségeit, hagyományos bibliográfiát a nyomtatott források adataival és a fontosabb statisztikai vonatkozású adatbázisok listáját. A kiadvány nemzetközi vonatkozásai mellett a legfontosabb alapot nyújtja az Egyesült Államok statisztikai rendszerének áttekintéséhez, külön koncentrálna a területi adatokra is. Mivel a nemzetközi évkönyvek és szervezetek által vizsgált adatsportok meglehetősen ritkán változnak, ezért a *Statistics Sources* korábbi kiadásai is hatékonyan alkalmazhatók a tájékoztató munka során, szűkösebb költségvetés esetén elegendő öt évente beszerezni újabb kötetet. A *Statistics Sources*-hoz hasonló forrásgyűjtemény készítésére már magyar vonatkozásban is volt kísérlet. Azonban a tájékoztatás során hatékonyan használható gyűjtemény jelenleg nem áll rendelkezésre.

Magyar statisztikai bibliográfiák

Statisztikai adatforrások

A magyar statisztikai bibliográfiák egyik első és talán azóta is legjelentősebb képviselője volt a *Statisztikai adatforrások 1867–1967* c. kiadvány, amely 1967-ben, a Központi Statisztikai Hivatal alapításának 100. évfordulójára jelent meg. A bibliográfia teljességre törekvően közli a KSH kiadványainak listáját, és ezzel lényegében lefedi az adott korszakban nyomtatásban megjelent statisztikai forrásokat.

A kiadvány legnagyobb hátránya, hogy a témaköri felbontáson kívül semmilyen más visszakeresési lehetőséget nem biztosít. Nem tartalmaz se név-, se címmutatót. Ezzel együtt kiemelten fontos eszköz a tájékoztatásban, mivel jó átfogó képet nyújt a magyar statisztikai rendszer kialakulásáról és korai forrásairól. A bibliográfia tematikusan tartalmazza olyan 19. századi statisztikai kiadványok listáját, melyek a magyarországi könyvtárakban ritkán találhatóak meg. A *Statisztikai adatforrások 1867–1967* a magyar mellett angol, német és orosz nyelven is közli az egyes kiadványok címét, adatait.

A KSH Könyvtár 1967 után rendszeresen megjelentetett statisztikai bibliográfiákat. Az első kötethez kapcsolódó sorozat számai egységesen a *Statisztikai adatforrások* címet viselik. Napjainkig az alábbi kilenc kötet jelent meg:

- 👁 *Statisztikai adatforrások 1867–1967* (közread. KSH Könyvtár, 1967.)
- 👁 *Statisztikai adatforrások 1945–1974* (szerk. Dányi Dezső, összeáll. Hajdú Eleménné, 1975.)
- 👁 *Statisztikai adatforrások 1975–1984* (szerk. Csehó István, összeáll. Hajdú Eleménné, 1985.)
- 👁 *Statisztikai adatforrások 1945–1985* (szerk. Csehó István, összeáll. Fóti Istvánné, 1987.)
- 👁 *Statisztikai adatforrások 1986–1989* (szerk. Csehó István, összeáll. Hansági Tivadarné, 1990.)

- © *Statisztikai adatforrások 1990–1994* (szerk. Csahók István, összeáll. Kiss Judit, Körmen-di Gábor, Papi Bea, 1995.)
- © *Statisztikai adatforrások 1995–1997* (szerk. Csahók István, összeáll. Kiss Judit, Nagy Éva, Szvák Emma, 1998.)
- © *Statisztikai adatforrások 1998–2000* (szerk. Csahók István, összeáll. Búr Gabriella, 2002.)
- © *Statisztikai adatforrások 2001–2005* (szerk. Nemes Erzsébet, összeáll. Dévai Péter, 2007.)

A sorozat folytatja az első kötet hagyományait, igyekezve kijavítani annak hiányosságait. Az 1985 utáni kötetek már több mutatót is tartalmaznak, az egyes kötetek vegyesen név-, cím- és sorozati mutatót. A különböző mutatók csak fokozatosan tudtak beépülni a sorozatba, az 1945–1974 és az 1975–1984 kötetekben a legelső kiadáshoz hasonlóan semmilyen visszakeresési lehetőség nem szerepel a tematikus felépítésen túl. Az 1945–1985 kötet már tartalmaz címmutatót, azonban előszavában ezt olvashatjuk: „*A Központi Statisztikai Hivatal nyilvános kiadványainak bibliográfiájáról lévén szó, mellőzhetőnek tartottuk a szerzők nevének feltüntetését.*” (p. 10.)

A további években folyamatosan fejlődtek a visszakeresési lehetőségek: a szerző szerinti mutató mellett megjelent a sorozati mutató is. Az évek során, különösen 1985 után, egyre finomodott a tematikai felépítés is. A kezdeti 22 témakör után napjainkban már 50–60 témára osztva közli a kiadványok adatait a bibliográfia.

A *Statisztikai adatforrások* általában 4–5 évente jelentek meg, az első kötetek közt találunk olyanokat, amelyek visszamenőlegesen közlik egy-egy nagyobb időintervallum kiadványainak listáját, azonban 1985 után már csak 4–5 évet tartalmaznak. Emiatt nehéz átfogó, egységes képet kapni az 1985 utáni korszakok irodalmáról.

Ezzel párhuzamosan jelentkezett egy külső probléma, amely a korábbi években még nem okozott gondot. Ezek a bibliográfiák kizáró-

lag a Központi Statisztikai Hivatal kiadványai adatait közlik. 1967 előtt ez lényegében lefedte a magyar statisztikai forrásanyagot, azonban a hatvanas évek után, de különösen a kilencvenes években más minisztériumok, intézetek kiadásában rendszeresen kezdtek el megjelenni olyan adatforrások, melyek hiánya rendkívül zavaróan hat egy statisztikai bibliográfiában. Ennek a változásnak köszönhetően a *Statisztikai adatforrások* már nem tartalmaz minden alapvető forrást a témában, csak arról ad tájékoztatást, hogy milyen típusú adatokat érdemes a KSH kiadványaiban keresni, és melyek azok, amelyek más forrást igényelnek.

A *Statisztikai adatforrások* sorozatnak a fenti hiányossága mellett mégis több szempontból is létjogosultsága van a hazai tájékoztatás eszközei között. Segítségével nyomon lehet követni az egyes adatsorok változásait, és történeti idősorok összeállításához kiváló segítséget nyújt. A KSH különös gyakorisággal változtatta az évek során a kiadványainak nevét. Így többször előfordul, hogy egy-egy adatsorot húsz év alatt öt különböző című kötetben jelent meg. Az egymást követő címek megtalálására, az előzményezéshez jól használható a *Statisztikai adatforrások* sorozat.

A magyar statisztikai irodalom nagy része 1945 előtt a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, ill. a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal kiadásában jelent meg. A két összefonódó intézmény adta ki a *Magyar statisztikai évkönyvet*, a *Statisztikai zsebkönyvet*, a *Statisztikai havi közleményeket*, statisztikai sorozatokat, népszámlálási adatokat stb. 1945 után kezdtek megjelenni az ágazati statisztikai évkönyvek, ekkor indulnak el a KSH folyóiratai is (*Demográfia*, *Területi Statisztika*). Az ötvenes évektől napjainkig már folyamatosan nyomon követhetők a megyei statisztikai évkönyvek, az idegenforgalmi, külkereskedelmi, demográfiai évkönyvek különböző címenek kiadva.

A kilencvenes évek elején egyedülállóan gazdag rendszere jön létre a statisztikai szakágazati évkönyveknek. 2005-ig rendszeresen 10–12

ágazati évkönyv jelenik meg. 2005 után ez a struktúra felbomlik. Hét évkönyv megszűnt, a megmaradtak struktúrája erősen változott. Az adatsoportok nagy része már csak elektronikus forrásokban követhető tovább. A *Statisztikai adatforrások* következő kötetét úgy kell szerkeszteni, hogy ezeket a változásokat nyomon lehessen követni benne. Nem lehet elhagyni a kizárólag elektronikusan megjelenő kiadványok szerepeltetését sem a bibliográfiában.

A *Statisztikai adatforrásokhoz* hasonlóan 1973-ban elkezdték kiadni a *Külföldi statisztikai adatforrások* c. sorozatot is. Ez a kezdeményezés azonban három kötet után (Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország⁵) elhalt, folytatása azóta sem készült.

A *Statisztikai adatforrásokkal* párhuzamosan a hatvanas években (1960 és 1968 között) az MTA Közgazdaságtudományi Intézete, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem és a KSH Könyvtár és Dokumentációs Központ közösen megjelentette a *Magyar közgazdasági és statisztikai irodalom* c. bibliográfiát⁶. Ez a rendkívül komplett munka már nemcsak a KSH kiadványait közli, hanem a teljes magyar szakirodalomból válogat. A tematikus rendezés mellett névmutatót is tartalmazott. Sajnos a sorozatnak az 1968 tárgyév után nem készült folytatása.

1985-ben kísérlet gyanánt szerkesztettek egy kötetet, melynek címe *STAR – Statisztikai kiadványok katalógusa*⁷. A STAR célja az volt, hogy az egyes adatsoportok statisztikai kiadványokban való fellelhetőségéről adjon tájékoztatást. A STAR céljait, felépítését tekintve hasonlít a külföldi *Statistics Sources* sorozathoz, azonban a kiadvány felépítése és formátuma miatt olyan nehézkesen lehetett használni, hogy nem készült folytatása.

A KSH Könyvtár másik bibliográfia sorozata, mely napjainkban is gyarapszik, a *Nagy magyar statisztikusok* címet viseli. Ennek a sorozatnak a keretében az egyes statisztikusok válogatott bibliográfiája kerül közlésre. 2009-ig 23 kötete jelent meg. A sorozattal párhuzamosan a KSH Könyvtár időnként élő statisztikusok munkás-

ságáról is összeállít válogatott bibliográfiát, amennyiben azok valamilyen területen kiemelkedőt alkottak. A *Nagy magyar statisztikusok* sorozatnak múltunk kiemelkedő tudósai iránti tiszteletadáson kívül gyakorlati jelentősége a kívánt témakör legavatottabb szakembere munkásságának közreadása. Ez természetesen újabb hivatkozásokhoz és eredményeknek vezethet, pl. korabeli demográfiai vonatkozásokat tanulmányozni elképzelhetetlen Keleti Károly munkásságának ismerete nélkül.

A közeljövőben több változást is célszerű lenne végrehajtani a statisztikai bibliográfiai tevékenységben. 2007-ben lényegesen átalakult a KSH kiadványainak struktúrája, az évtizedes múltra visszatekintő statisztikai évkönyvek közül hat megszűnt, kettő gyökeresen átalakult. Ezzel párhuzamosan egyre gyakoribbá vált a statisztikai adatforrások elektronikus kiadványokban, ill. adatbázisokban történő publikálása. Könnyen előfordulhat, hogy egy adatsoporthoz kapcsolódó idősor összeállításánál a korábban évkönyvekben megjelent adatok már csak interaktív adatbázisban érhetők el.

Az, hogy bizonyos adatsoportok már csak a KSH interaktív adatbázisában kerülnek publikálásra, meglehetősen nehezíti a hivatkozásokat. Ugyanakkor felveti a gondolatát egy, a nyolcvanas évek elején kiadott, STAR-katalógushoz hasonló (elektronikus) kiadvány összeállításának, amely tartalmazná azt, hogy mely adatsoportok melyik könyvben, ill. adatbázisban található meg. Hasonló kezdeményezés figyelhető meg a KSH honlapján az *Adatok – Témakörök* menüpont alatt, azonban ez a lista olyannyira elnagyolt, hogy a tájékoztató munkában nem mindig használható kellő hatékonysággal. Egy ilyen kiadványnak jellegéből adódóan nem szükséges nyomtatásban megjeleníteni, elektronikus tájékoztatási segédeszközként könnyebben, gyorsabban használható, mint könyv formájában, és így a források frissítése is gyorsabban kivitelezhető lenne.

A KSH kiadványkörében történő változások sürgetik a *Statisztikai adatforrások* következő

kötetének megjelentetését, és már nem lehet halogatni, hogy a KSH kizárólag elektronikus formában megjelenő kiadványai is helyet kapjanak benne. Ugyanakkor a bibliográfia összeállítása során a megjelent kiadványok közül ki kell szűrni azokat, amelyek nyomtatásban nem jelentek meg, a könyvtári katalógusban azonban látszik a kinyomtatott munkapéldány.

A távlati célok között mindenképpen szerepelnie kell annak, hogy a *Statisztikai adatforrások* kibővítve kerüljön kiadásra, és a KSH kiadványai mellett más lényeges statisztikai forrásokat is tartalmazzon. Okulva a statisztikai bibliográfiák terén a hatvanas és hetvenes években fellángolt lelkesedésen, ezt a munkát csak akkor lehet felelősségteljesen elkezdni, ha már megfelelő háttér áll a rendelkezésre ahhoz, hogy 3–4 évente hasonló bibliográfia születhessen.

Jegyzetek

1. Wordcount Project <http://wordcount.org>
2. Index to statistics and probability. Los Altos: R&D Press, 1973. 5 kötetben.
3. Current index to statistics: Applications, methods, and theory. Washington: ASA-IMS, 1976.
4. Statistics sources. Detroit: Gale, 1977.
5. Ausztria. Bp.: Statisztikai Kiadó Vállalat, 1973.
Csehszlovákia. Bp.: KSH Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1979.
Lengyelország. Bp.: KSH Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1983.
6. Az első és utolsó kötet adatai:
Magyar közgazdasági és statisztikai művek, 1960–1962. Bp.: KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat - MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára - Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtár, 1964.
Magyar közgazdasági és statisztikai irodalom 1968. Bp.:

1974. KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat - MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára, 1974.

7. STAR: Statisztikai kiadványok katalógusa. Bp.: KSH, 1985.

Irodalom

- BALÁS Judit (összeáll.): Az első könyvrajstromtól a komputerekig. Bp.: KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, 1991. 2. átdolg. utánnyomás.
- BEDECS Éva: Statisztikai információk. = Könyvtári levelező/lap, 2005. aug. p. 27–29.
- BRILLINGER, David R.: John W. Tukey. = *The Annals of Statistics* 2002. Vol. 30 No. 6. p. 1535–1575.
- CSAHÓK István – GYULAY Ferenc (szerk.): Válogatott bibliográfia a magyar hivatalos statisztikai szolgálat történetének tanulmányozásához. Bp.: KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, 1992. 2 kötet.
- GBUR, Edward E. Jr. – TRUMBO, Bruce E.: Key words and phrases. In: *The American Statistician*. Febr. 1995. Vol. 49. No. 1. p. 29–33.
- KRISTICK, Laurel L.: A bibliographic resource for statistical theory: Current Index to Statistics. = *Issues in Science and Technology Librarianship*, Spring, 2002.
- LÁNG Imre: A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának tájékoztató és bibliográfiai tevékenysége. = Kovacsics József (szerk.): A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának évkönyve 1956–57. Bp.: [KSH Könyvtára], 1958. p. 27–39.
- NEMES Erzsébet – RETTICH Béla: A könyvtári tájékoztatás eszközei. = *Statisztikai szemle*, 2004. március. p. 280–295.
- SOLOMON, Daniel L. – ARNOLD, J. Tim – TRUMBO, Bruce E. – VELLEMAN, Paul F.: Electronic publications in statistics. = *The American Statistician*, Aug. 1994. Vol. 48. No. 3. p. 191–196.

